

Małgorzata Durydiwka*

RUCH TURYSTYCZNY – Z CENTRUM KU PERYFERIOM

Tourist movement – from centre to peripheries

Zarys treści. Celem artykułu jest pokazanie zmian rozmiarów międzynarodowego ruchu turystycznego oraz głównych kierunków wyjazdów turystycznych. Analiza zmian kierunków podróży w ramach turystyki wypoczynkowej została przeprowadzona w oparciu o teorię peryferii W. Christallera (1964) oraz modele kształtowania się peryferii według R. Prossera (1994) oraz E. Gormsena (1997).

Słowa kluczowe: ruch turystyczny, teoria peryferii, obszary peryferyjne w rozwoju turystyki.

Key words: tourist movement, theory of peripheries, peripheries in tourism development.

WPROWADZENIE

Procesy globalizacji charakteryzujące obecnie system gospodarczy świata prowadzą do rosnącej integracji rynków zarówno finansowych, jak również towarowych i usługowych. Jedną z tych dziedzin działalności, która w spektakularny sposób poddaje się procesom globalizacji jest gospodarka turystyczna (Nowakowska, 2003), rozumiana jako kompleks różnych funkcji gospodarczych i społecznych rozwijanych w celu zaspokojenia wzrastającego zapotrzebowania na zasoby i usługi turystyczne (Gaworecki, 2003). Do podstawowych usług turystycznych zaliczane są: usługi hotelarskie, żywieniowe, transportowe, usługi pilotażu i przewodnictwa turystycznego, organizacji i pośrednictwa turystycznego oraz informacji turystycznej (Pawlusiński, 2007). Należy jednak pamiętać, że podczas podróży turyści korzystają jeszcze z całego wachlarza innych usług, określanych mianem paraturystycznych (np. handel, opieka zdrowotna, usługi bankowe, fryzjerskie itp.). Ten wyjątkowy wpływ procesów globalizacji na go-

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Zakład Geografii Turyzmu i Rekreacji, e-mail: mdurydiw@uw.edu.pl.

spodarkę turystyczną jest w dużej mierze wynikiem struktury organizacji obsługi ruchu turystycznego (Nowakowska, 2003). Od wielu lat obserwowana jest bowiem „[...] międzynarodowa współpraca jednostek obsługi ruchu turystycznego, świadczenie usług przez wielu różnych producentów, zlokalizowanych często w różnych krajach, (...) międzynarodowe systemy hotelowe” (Nowakowska, 2003, s. 92).

Procesy globalizacji obserwuje się nie tylko w sferze ekonomicznej turystyki. Również ruch turystyczny – jako zjawisko społeczne – podlega procesom globalizacji, czego przejawem jest włączanie w jego zakres coraz większej liczby państw i regionów świata (Kowalczyk, 2000; Mika i Faracik, 2007). W dużej mierze jest to wynik stale rosnącego popytu na usługi turystyczne.

ROZMIARY I STRUKTURA PRZESTRZENNA MIĘDZYNARODOWEGO RUCHU TURYSTYCZNEGO

Według danych Światowej Organizacji Turystyki (UN WTO – United Nations World Tourism Organisation), w 2007 roku w międzynarodowym ruchu turystycznym uczestniczyło 903 mln osób, a łączne wpływy z turystyki są szacowane na prawie 860 mld USD. Zatem w okresie 1959–2007 rozmiary międzynarodowego ruchu turystycznego zwiększyły się 36-krotnie, a przychody z turystyki – ponad 400-krotnie.

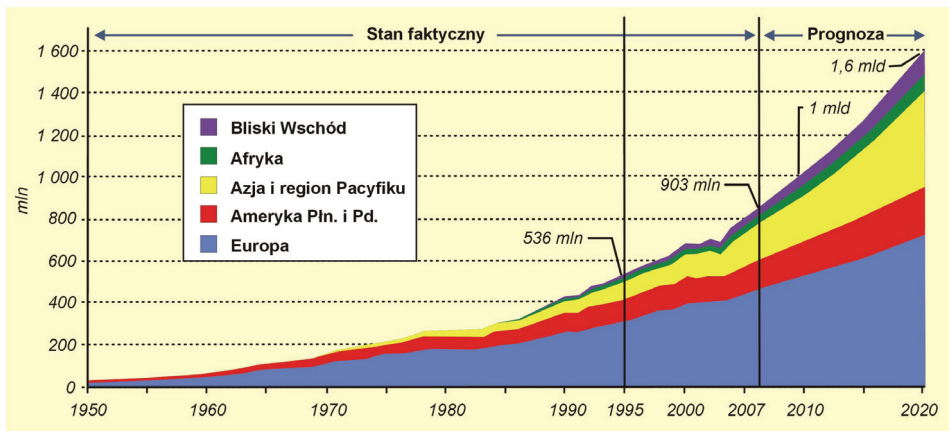
Tabela 1: Międzynarodowe przyjazdy turystyczne i wpływy z turystyki, 1950–2007
Tab. 1. International tourist arrivals and receipts 1950–2007

Rok	Międzynarodowe przyjazdy turystyczne (mln)	Wpływy z turystyki (mld USD)
1950	25,2	2,1
1960	69,4	6,9
1970	165,8	17,9
1980	278,1	104,4
1990	439,4	270,2
1995	540,5	410,7
2000	687,0	481,6
2005	806,8	682,7
2007	903,0	856,0

Źródło: United Nations World Tourism Organisation.

Pomimo stale rosnącej liczby osób uczestniczących w międzynarodowym ruchu turystycznym, pozostaje on skoncentrowany przestrzennie zarówno pod względem recepcji, jak i emisji. Dla 64,2% międzynarodowych podróży turystycznych regionami recepcyjnymi są bowiem Europa i Ameryka Północna.

Należy jednak zauważyć, że w okresie 1950–2007 nastąpiła pod tym względem pewna dekoncentracja i rozproszenie ruchu turystycznego. Przy czym proces ten przybrał wyraźnie na sile od początku lat 90. O ile w 1950 roku Europa – jako region recepcyjny – skupiała 66,7% podróży turystycznych w ruchu międzynarodowym, w 1990 roku – 60,4%, to w 2007 roku udział ten zmniejszył się do 53,6%. Zatem pozycja Europy jako regionu recepcyjnego w turystyce dość wyraźnie osłabła w skali świata, mimo że co roku liczba turystów w Europie wzrasta. Podobne trendy obserwuje się w Ameryce Północnej, która w 1990 roku skupiała 16,4% ruchu turystycznego, a w 2007 roku – zaledwie 10,6%. Wyraźnie natomiast wzrosło znaczenie regionu Azji i Pacyfiku, gdzie w latach 1950–2007 udział podróży turystycznych realizowanych w ruchu międzynarodowym wzrósł z 0,8% do 20,4%. W dużym stopniu dzieje się tak za sprawą Chin, które od kilku lat – oprócz Francji, Hiszpanii i Stanów Zjednoczonych – są zaliczane do głównych krajów docelowych w międzynarodowym ruchu turystycznym.

Ryc. 1 Międzynarodowe przyjazdy turystyczne, 1950-2020

Fig. 1. International tourist arrivals 1950–2020

Źródło: na podstawie *Tourism Highlights 2008 Edition*, UN WTO (Facts & Figures section at www.unwto.org).

Stopniowy proces dekoncentracji jest również obserwowany w zakresie emisji ruchu turystycznego. Ze względu na liczbę osób uczestniczących w podróżach, wyróżnia się obecnie siedem głównych strumieni w międzynarodowym ruchu turystycznym (Mika i Faracik, 2007):

1. z północnej i środkowej części Europy w rejon basenu Morza Śródziemnego (120 mln podróży rocznie),
2. z Ameryki Północnej do Europy (25 mln),
3. z centralnej części Chin do Hongkongu i Makao (20 mln),
4. z Europy do Ameryki Północnej (15 mln),

5. z Azji Północno-Wschodniej do Azji Południowo-Wschodniej,
6. z Azji Północno-Wschodniej do Ameryki Północnej (8 mln),
7. z Ameryki Północnej do regionu Karaibów (8 mln).

Ryc. 2. Główne strumienie międzynarodowego ruchu turystycznego

Fig. 2. Main directions in international tourism

Źródło: na podstawie Mika i Faracik (2007, s. 74).

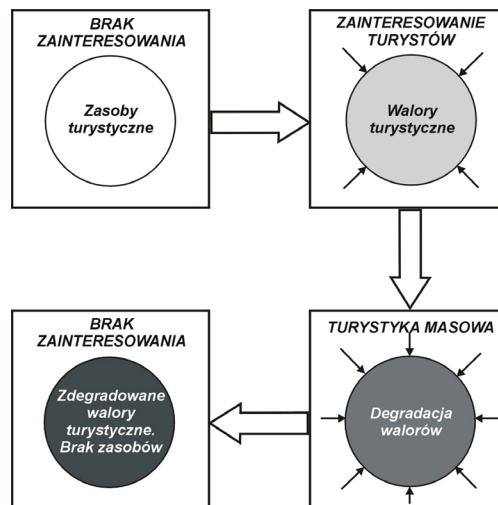
Nadal większość turystów wywodzi się z krajów Europy i Ameryki Północnej, jako że głównymi krajami emisji ruchu turystycznego od lat pozostają: Niemcy, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Francja i Włochy. Należy jednak pamiętać, że w czołówce tzw. rynków wysyłających są też Japonia i Chiny. Szczególnie Chińczycy odgrywają coraz większą rolę w międzynarodowym ruchu turystycznym. „Wraz z przemianami politycznymi w tym państwie i jego otwarciem na świat nastąpił nie tylko szybki wzrost przyjazdów, ale także wyjazdów turystycznych. W 2005 roku liczba Chińczyków wyjeżdżających za granicę przekroczyła 30 mln. Jednakże 70% tych podróży skierowanych jest do Hongkongu i Makao, głównie w celach handlowo-biznesowych, które w statystykach chińskich są uznawane za wyjazdy zagraniczne. Jedynie co dziesiąty Chińczyk udający się turystycznie poza granicę kraju opuścił Azję. Przeważają wyjazdy do Korei Południowej, Wietnamu, Japonii, Tajlandii i Singapuru” (Mika i Faracik 2007, s. 71–72).

Z CENTRUM KU PERYFERIOM

Analizując kierunki wyjazdów turystycznych i ich zmiany w ostatnich dziesięcioleciach, zauważyć można pewne prawidłowości. Nawiązując do teorii pe-

ryferii W. Christallera (1964), ruch turystyczny jest generowany przez mieszkańców obszarów zurbanizowanych (miejskich), a jego uczestnicy pragnąc zaspokoić swoje potrzeby w zakresie wypoczynku, kierują się przede wszystkim walorami środowiska przyrodniczego. Można zatem przyjąć, że turyści – wywodzący się z obszarów uznanych, ze względu na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, za centralne – kierują się ku peryferiom. Zresztą L. Turner i J. Ash (1975, cyt. za Podemski, 2004) określają wręcz współczesną turystykę jako inwazję uciekinierów z metropolii na peryferia, twierdząc, że turystyka powstaje tam, gdzie istnieje „klastrofobiczna” przestrzeń miejska, z której ludzie pragną uciec.

Starając się udowodnić swoją teorię, W. Christaller analizował ruch turystyczny w basenie Morza Śródziemnego. Zwrócił przy tym szczególną uwagę na fakt, iż turyści przybywający do Włoch, Hiszpanii czy południowej Francji¹ wywodzą się głównie z bogatych krajów północnej części Europy, uznawanych za „centrum” (Kowalczyk, 2000). Podobne tendencje są obserwowane także współcześnie. W skali świata, ruch turystyczny jest niewątpliwie generowany głównie przez mieszkańców wysokorozwiniętych krajów Europy i Ameryki Północnej, w nieco mniejszym stopniu Azji (głównie Japonii, Tajwanu i Korei Południowej), a kieruje się m.in. w region Karaibów czy do Azji Południowo-Wschodniej.

Ryc. 3. Wpływ turystyki na zasoby i walory turystyczne

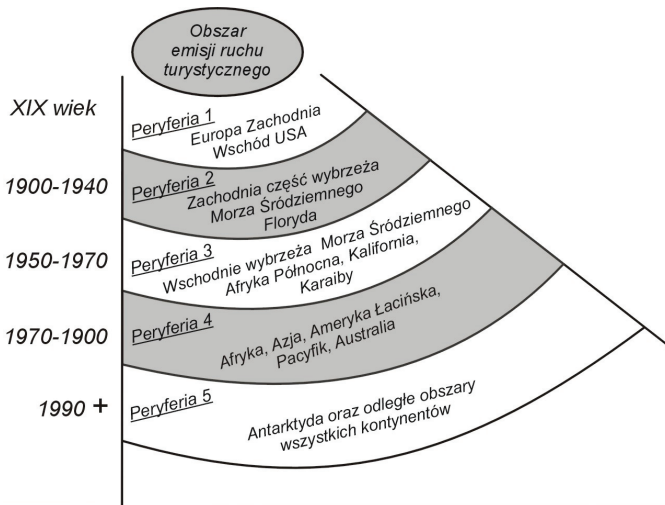
Fig. 3. Impact of tourism on tourist resources

Źródło: Meyer (2008).

¹ W latach 50. XX wieku – z uwagi na niższy poziom rozwoju społeczno-gospodarczego – obszary te traktowano jako obszary peryferyjne Europy.

Jak piszą L. Turner i J. Ash (1975, cyt. za Podemski, 2004), współcześni turyści pochodzą z uprzemysłowionych centrów i wędrując przez świat zaspokajają mniej dynamiczne społeczeństwa. Tworzą w ten sposób tzw. peryferia przyjemności – nową zależną społecznie i geograficznie rzeczywistość. Na potrzeby recepcji ruchu turystycznego, następuje bowiem stopniowe zagospodarowywanie tzw. obszarów peryferyjnych, powodując ich istotne przekształcenia, a w konsekwencji często ich turystyczną kolonizację bądź wręcz urbanizację. Zatem główny walor obszarów peryferyjnych, jakim dla turystów są walory przyrodnicze, ulega stopniowej degradacji. Wyraźnie zmniejsza się więc atrakcyjność turystyczna tych obszarów, a tym samym zainteresowanie turystów (Meyer, 2008). Jednocześnie jest to impuls do poszukiwania nowych obszarów wypoczynku, nowych peryferii.

R. Prosser (1994, cyt. za Kurek i Mika, 2007) wyróżnił w rozwoju turystyki pięć etapów kształtowania się obszarów peryferyjnych – od obszarów nadmorskich Europy Zachodniej i wschodniej części Stanów Zjednoczonych w XIX wieku, po Antarktydę i najbardziej odległe zakątki wszystkich kontynentów obecnie.

Ryc. 4. Kształtowanie się peryferii w rozwoju turystyki wypoczynkowej według R. Prossera

Fig. 4. Creation of peripheries in the development of recreational tourism according to R. Prosser

Źródło: Prosser (1994, na podstawie Kurek i Mika, 2007).

Z kolei E. Gormsen (1997, cyt. za Kowalczyk, 2000), zwrócił uwagę na fakt, że różne typy peryferii turystycznych powstają w różnych regionach świata w różnym czasie. Dlatego też należy je rozpatrywać osobno dla poszczególnych regionów emitujących ruch turystyczny. Również D. Nash (1978, cyt. za Pode-

mski, 2004) podkreślał relacje, jakie zachodzą między ośrodkami metropolitar-nymi a regionami turystycznymi, twierdząc, że nie sposób zrozumieć Costa del Sol bez odniesienia do północnej Europy, Nicei z przełomu wieków bez uwzględnienia Anglii i carskiej Rosji czy Miami bez Nowego Jorku.

E. Gormsen (1997) wyróżnił w swoich badaniach cztery typy peryferii, roz-patrując je osobno dla Europy i Ameryki Północnej, jako głównych regionów emisji ruchu turystycznego. Należy przy tym zauważyć, że proces tworzenia obszarów peryferyjnych rozpoczął się znacznie wcześniej dla ruchu turystycz-nego emitowanego z krajów europejskich. Dopiero peryferie 3. i 4. typu dla obu regionów emisyjnych zaczęły powstawać w tym samym czasie, co jest wynikiem szybkiego rozwoju gospodarczego Ameryki Północnej, a zwłaszcza Stanów Zjednoczonych, w okresie powojennym.

<i>EUROPA</i>			<i>AMERYKA PÓŁNOCNA</i>
<u>Peryferia 1</u> Miejscowości nadmorskie w północnej Europie (np. Heiligendamm, Scheveningen, Brighton, Blackpool, Dieppe)	koniec XVIII w.	lata 50. XIX w.	<u>Peryferia 1</u> Newport (stan Rhode Island)
<u>Peryferia 2</u> Zachodnie wybrzeża M. Śródziemnego, miejscowości nad M. Czarnym (np. Jajta) oraz nad Zatoką Biskajską (np. San Sebastian, Biarritz)	XIX w.	1900-1940	<u>Peryferia 2</u> Floryda, Kuba i wyspy Bahama
<u>Peryferia 3</u> Wyspy Kanaryjskie i Baleary anatolijskie wybrzeże Turcji	lata 50. XX w.		<u>Peryferia 3</u> miejscowości nadmorskie w Meksyku (Acapulco, Puerto Vallarta), Karaiby i Hawaje
<u>Peryferia 4</u> Karaiby oraz wyspy Oceanu Indyjskiego, Bali, nadmorskie obszary Ameryki Łacińskiej	1960 +		<u>Peryferia 4</u> miejscowości nadmorskie Ameryki Południowej (np. Punta del Este, Mar del Plata)

Ryc. 5. Kształtowanie się peryferii w rozwoju turystyki według E. Gormsena

Fig. 5. Creation of peripheries in the development of recreational tourism according to E. Gormsen

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gormsen (1997).

A. Kowalczyk (2000) twierdzi natomiast, że „[...] wraz z globalizacją gospo-darki światowej podział na peryferie z punktu widzenia rozwiniętych regionów Europy lub zurbanizowanej części Ameryki staje się anachroniczny” (Kowal-czyk, 2000, s. 45), gdyż np. „[...] w drugiej połowie XX wieku basen Morza Karaibskiego zaczął być tłumnie odwiedzany, zarówno przez mieszkańców Sta-nów Zjednoczonych (nieco wcześniej), jak i Europy (trochę później)” (Kowalczyk, 2000, s. 45). Wydaje się jednak, że obserwowane obecnie tworzenie peryferii

turystycznych dla tych samych obszarów emisji ruchu turystycznego w tych samych regionach nie kłóci się z koncepcją E. Gormsena. Dotyczy to także propozycji A. Kowalczyka (2000) wydzielenia piątego typu peryferii (wyspy Oceanii) wspólnego dla Europy, Ameryki Północnej i Azji Wschodniej jako głównych regionów emisji ruchu turystycznego. Tym bardziej, że poza peryferiami turystycznymi wspólnymi dla wszystkich głównych regionów emisyjnych, powstają też peryferia rozłączne, charakterystyczne dla konkretnych rynków emisyjnych. Przykładem tego jest chociażby Afryka Południowa i Afryka Zachodnia oraz obszar andyjski i Azja Środkowa jako peryferia turystyczne dla Europy czy też nadmorskie obszary Brazylii, Urugwaju i Argentyny jako peryferia turystyczne dla Ameryki Północnej.

CZYNNIKI POWSTAWANIA NOWYCH PERYFERII TURYSTYCZNYCH

Cechą charakterystyczną współczesnej turystyki jest ekspansja ruchu turystycznego na coraz to nowe obszary. Po części wynika to z odwiecznej ciekawości świata obserwowanej u niemal każdego człowieka, po części – ze znużenia unifikacją miejscowości i regionów turystycznych. Jak podaje J. Urry (2007), ludzie nigdy wcześniej nie podróżowali na taką skalę i właśnie „[...] z racji tych przepływów ludności relacje między niemal wszystkimi społeczeństwami świata są zapośredniczone przez turystów podróżujących nieustannie do nowych miejsc. W każdym zakątku kuli ziemskiej wciąż powstają miejsca przeznaczone do konsumpcji. Podstawowymi elementami współczesnej kultury globalnej są hotel, bufet, koktajl, plaża, hala lotniska” (Urry, 2007, s. 224). W efekcie coraz częściej mamy do czynienia z przekształcaniem się niektórych ośrodków turystycznych w tzw. *quasi-miasta*, które niezależnie od lokalizacji wyglądają jednakowo i są prawie wyłącznie zamieszkiwane przez turystów (Zaręba, 2000), a ich przykładem mogą być m.in.: Torremolinos i Benidorm w Hiszpanii, Lido di Jesolo i Rimini we Włoszech, Davos w Szwajcarii czy Acapulco i Cancun w Meksyku. Ich unifikacja jest wynikiem dość powszechnego wśród uczestników turystyki masowej zapotrzebowania na zachodni standard usług. Według D. Boorstina (1964), współczesny turysta masowy szuka wygody, żyje w sztucznym świecie autostrad i klimatyzowanych hoteli, w „turystycznej bańce” (*buble*), która izoluje go od rzeczywistości. Zapewne wielu turystom pobyt w tego typu ośrodkach daje zadowolenie, o czym niewątpliwie świadczy liczba osób przyjeżdżających co roku do najbardziej znanych kurortów turystycznych.

Należy jednak zdawać sobie sprawę, że populacja turystów wykazuje duże zróżnicowanie wewnętrzne. Zwrócił na to uwagę m.in. E. Cohen (1972) twierdząc, że mamy do czynienia z wieloma typami turystów i wzorami doświadczenia turystycznego. Turyści masowi, zarówno podróżujący w sposób zorganizowany

wany (*organized mass tourist*), jak i indywidualnie (*individual mass tourist*) stanowią tylko część społeczności turystów. Zatem nie każdy turysta czerpie satysfakcję z pobytów w zatłoczonych i zunifikowanych kurortach turystycznych. Zagęszczenie obiektów turystycznych przyczynia się bowiem do obniżenia walorów estetycznych krajobrazu tych miejscowości, tym bardziej, że budowane obiekty często nie pasują do otoczenia zarówno ze względu na kubaturę budynków, jak i style architektoniczne. Liczne znane kurorty turystyczne cieszą się coraz mniejszą popularnością wśród turystów. Dzieje się tak dlatego, że – jak dowodzi J. Urry (2007, s. 140) na przykładzie angielskich kurortów nadmorskich – „[...] przestały być niezwykle. Elementy składające się na ich dawną wyjątkowość spowszedniały”. Turysty poszukują więc nowych miejsc wypoczynku, nowych peryferii turystycznych, często bardzo odległych.

Przy rozważaniach dotyczących kształtowania się nowych peryferii w turystyce, należy pamiętać, że turystyka jest zjawiskiem wieloaspektowym. O wyborze zachowań turystyczno-rekreacyjnych i miejsc ich realizacji decydują różnorodne czynniki. A. Krzymowska-Kostrowicka (1999), na podstawie analizy literatury przedmiotu, dokonała zestawienia głównych motywów wyjazdów turystycznych. Należą do nich:

- potrzeba przeżycia czegoś nowego, odkrywanie nowych rzeczy – 67,1%,
- potrzeba wypoczynku poza miejscem zamieszkania – 66,8%,
- oglądanie nowych, pięknych krajobrazów – 63,7%,
- poznawanie i delectowanie się przyrodą – 48,2%,
- uczestnictwo w sporcie – 44,0%,
- poznawanie nowych ludzi, udział w spotkaniach towarzyskich – 36,5%,
- ucieczka od hałasu i zanieczyszczeń – 33,7%,
- poprawa stanu zdrowia i kondycji fizycznej – 27,5%,
- moda („bo tak wypada”) – 26,4%,
- ucieczka od środowiska społecznego (np. rodziny, środowiska pracy itp.) – 20,5%.

Niektóre z nich (np. potrzeba przeżycia czegoś nowego, odkrywanie nowych rzeczy, oglądanie nowych, pięknych krajobrazów, poznawanie i delectowanie się przyrodą, ucieczka od hałasu i zanieczyszczeń czy moda) mogą mieć istotne znaczenie dla powstawania nowych peryferii w turystyce.

Według A. Kowalczyka (2000), ważnym czynnikiem powstawania nowych peryferii turystycznych jest rosnąca popularność nowych – choć niezupełnie (!) – form turystyki, takich jak: agroturystyka czy ekoturystyka. Do tej listy zasadnym byłoby dołączenie także, a może przede wszystkim, turystyki przygodowej. Przygoda bowiem w sposób oczywisty wiąże się z eksploracją, z odwieczną pokusą odkrywania nieznanych miejsc. Początek współczesnej turystyce dały *nota bene* wyjazdy, których istotę stanowiły względy emocjonalne i które dziś określilibyśmy mianem właśnie turystyki przygodowej (Durydiwka, 2003).

Dodatkowym czynnikiem sprzyjającym penetracji nowych, coraz bardziej odległych obszarów jest wzrost zasobów czasu wolnego oraz dostępności tych regionów, zarówno w znaczeniu komunikacyjnym, jak i finansowym.

Ryc. 6. Nowe regiony recepcji turystycznej – wybrane materiały promocyjne

Fig.6. New regions of tourist reception - selected promotion material

Źródło: opracowanie własne.

Czynniki powstawania nowych peryferii w turystyce należy rozpatrywać zarówno od strony popytu, jak i podaży. „Ponieważ liczba osób, które były w wielu miejscach, będzie coraz większa, to przemysł turystyczny będzie musiał dbać o dostarczenie coraz bardziej atrakcyjnych ofert, w tym także o to, aby środowisko, w którym mieliby przebywać turyści, było inne, odmienne od tego, które już widzieli” (Podemski, 2004, s. 42). Wiele krajów i regionów stara się wykorzystać rosnące wśród turystów zapotrzebowanie na nowe *destynacje* i zaistnieć na mapie turystycznej świata. W tym celu tworzone są oferty turystyczne, których zadaniem jest przedstawienie unikalności i atrakcyjności środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz wzbudzenie zainteresowania wśród potencjalnych turystów. Zgodnie z koncepcją percepcji przestrzeni turystycznej J-M. Miossec'a (1977), „oswajanie” przestrzeni turystycznej jest uzależnione m.in. od występowania walorów turystycznych, a raczej od wiedzy, jaką posiadają potencjalni turyści, o występowaniu walorów turystycznych i możliwości

dotarcia do nich. Dlatego też tak ważna dla kształtowania się nowych peryferii turystycznych jest informacja zawarta m.in. w folderach reklamowych czy na stronach internetowych. Dzięki odpowiedniej promocji, w świadomości coraz większej rzeszy turystów zaistniały w ostatnich latach jako obszary penetracji turystycznej takie kraje, jak: Kirgistan, Kazachstan, Mongolia, Birma, Filipiny, Ekwador czy Belize. Można przypuszczać, że – jak podaje K. Podemski (2004, s. 42) – dzięki nowym, coraz bardziej atrakcyjnym ofertom, „[...] turystyka masowa podbija zatem nowe tereny, na przykład Antarktykę, Saharę czy lasy amazońskie”.

Istotną rolę dla kształtowania się nowych regionów turystycznych pełnią też regionalne i lokalne programy rozwoju. Wśród nich szczególne miejsce mogą zajmować inicjatywy UN WTO, jak chociażby: Program *El Mundo Maya*, *Jedwabny Szlak (Silk Road)* czy *ST-EP Programme (Sustainable Tourism – Eliminating Poverty)*².

PODSUMOWANIE

Cechą charakterystyczną współczesnej turystyki jest jej masowość oraz ekspansja przestrzenna. Swoim zasięgiem obejmuje coraz więcej regionów. W znacznej ich części turystyka stanowi dominujący dział gospodarki. Pomimo to, prognozuje się dalszą ekspansję ruchu turystycznego i powstawanie nowych peryferii w turystyce. Sprzyjać temu mogą przewidywane zmiany w strukturze wyjazdów. Według Światowej Organizacji Turystyki, wyraźnie wzrośnie w najbliższych latach udział wyjazdów długodystansowych (*long-haul travels*). Eksperci UN WTO przewidują również dalszą polaryzację upodobań turystów, co może oznaczać, że z jednej strony liczną grupę będą stanowić turyści domagający się coraz wyższego komfortu usług (*comfort based tourists*), z drugiej zaś – wzrośnie grupa turystów, którzy przy wyborze kierunków i formy wyjazdów będą się kierować chęcią przeżycia przygody (*adventure oriented tourists*).

Jest zatem wielce prawdopodobne, że poza trzema głównymi regionami recepcji ruchu turystycznego – Europa, region Azji Wschodniej i Pacyfiku oraz

² Celem projektów realizowanych w ramach *ST-EP Programme* jest eliminacja ubóstwa poprzez rozwój turystyki. Projekty są realizowane we współpracy z rządami, narodowymi organizacjami turystycznymi, przedstawicielami biznesu oraz społecznościami lokalnymi. W 2007 roku realizowanych było siedem tego typu projektów, głównie w krajach afrykańskich (Gambia, Mozambik, Madagaskar, Tanzania, Zambia), ale także w Hondurasie i Laosie. W latach wcześniejszych projekty takie – poza wieloma krajami Afryki Zachodniej – były też realizowane m.in. w Wietnamie, Peru i Ekwadorze. Czasami projekty realizowane w ramach *ST-EP Programme* ograniczają się do podstawowych szkoleń w zakresie obsługi turystów, częściej jednak mają określony profil i przybierają formę warsztatów, np. ekoturystycznych (Gambia, Madagaskar, Mali) czy rękodzielniczych (Wietnam, Ekwador, Peru).

Ameryki – znacznie wzrastać wśród turystów popularność innych regionów, np. Afryki czy Bliskiego Wschodu. Istnieją wprawdzie obawy, że niestabilna sytuacja polityczna i niski poziom zagospodarowania turystycznego może stać się poważną barierą dla rozwoju turystyki na Bliskim Wschodzie i wielu krajach Afryki. Należy jednak pamiętać, że – coraz popularniejsza w wielu kręgach społecznych – turystyka przygodowa wiąże się także z obszarami o odmiennej kulturze i uwarunkowaniach społeczno-politycznych, łącznie z obszarami, gdzie występują różnego rodzaju konflikty (Weaver, 2001). Zresztą jako jeden z trendów we współczesnej turystyce przygodowej, wymieniane są tzw. *reality tours*, czyli właśnie wyjazdy do miejsc z konfliktami (np. Palestyna, Haiti), których uczestnicy stanowią swego rodzaju połączenie podróżnika z korespondentem wojennym.

Literatura

- Boorstin D., 1964, *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*, Harper, New York
- Christaller W., 1964, Some considerations of tourism location in Europe: the peripheral regions – undeveloped countries – recreation areas, "Papers, Regional Science Association", 12, 2, 95-105
- Cohen E., 1972, Towards a sociology of international tourism, "Social Research", 39, 164-182
- Durydiwka M., 2003, Turystyka przygodowa, "Prace i Studia Geograficzne", 32, 159-172
- Gaworecki W. W., 2003, *Turystyka*, PWE, Warszawa
- Gormsen E., 1997, The impact of tourism on costal areas, "GeoJournal", 42, 1, 39-54
- Kowalczyk A., 2000, *Geografia turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Kurek W., Mika M., 2007, Turystyka jako przedmiot badań naukowych, [w:] Kurek W. (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 11-49
- Meyer B., 2008, *Kształtowanie układów przestrzenno-funkcjonalnych przez turystykę*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin
- Mika M., Faracik R., 2007, Międzynarodowy ruch turystyczny, [w:] Kurek W. (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 66-121
- Miossec J-M., 1977, Un modele de l'espace touristique, "L'Espace Géographique", 6, 1, 41-48
- Nowakowska A., 2003, Współczesne problemy rozwoju gospodarki turystycznej, [w:] Gołębowski G. (red.), *Kierunki rozwoju badań naukowych w turystyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 85-93
- Nash D., 1978, Tourism as a form of imperialism, [w:] Smith V.L. (red.), *Host and guests. The Anthropology of tourism*, Basil Blackwell, Oxford
- Pawlusiński R., 2007, Gospodarcze aspekty turystyki, [w:] Kurek W. (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 339-405
- Podemski K., 2004, *Socjologia podróży*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań

- Prosser R., 1994, Societal changes and growth in alternative tourism, [w:] Carter E., Lowman G. (red.), *Ecotourism: a sustainable option?*, Royal Geographical Society, Wiley, Chichester, New York
- Tourism Highlights 2008 Edition*, UN WTO (Facts & Figures section at www.unwto.org)
- Turner L., Ash J., 1975, *The Golden Hords. International tourism and pleasure periphery*, Constable, London
- Urry J., 2007, *Spojrzenie turysty*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Weaver D. B., 2001, Ecotourism in the context of other tourism types, [w:] Weaver D. B. (red.) *The Encyclopedia of Ecotourism*, CABI Publishing, New York, 73-83
- Zareba D., 2000, *Ekoturystyka. Wyzwania i nadzieje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa

Summary

From 1950 to 2005, international tourist arrivals grew from 25 million to 903 million. Europe and North America are the world's largest and most mature destination regions, accounting for over 60% of all international tourist arrivals. But some decentralization of tourist arrivals has been sighted, especially from 1990s. In 1950, Europe – as the destination region – absorbed 66,7% of all international tourist arrivals, and in 2007 – only 53,6%. The similar tendency is observed in North America. In the other side, the significance of Asia and Pacific – as the destination regions – is growing up.

The gradual process of decentralization has been sighted in the field of tourist departures, too. The most of tourists is still come from European countries and USA, but in the top of so-called demand markets are also Japan and China.

Analysis of directs of tourist travels permits us to notice a number of regularities. According to Christaller's (1964) theory of peripheries, tourist movement is generated by people from well-developed regions, called central regions, and main tourist destination regions are backward regions, so-called peripheries. Proving Christaller's thesis, five legs of tourist peripheries shaping have been defined by R. Prosser (1994) and four – by E. Gormsen (1997).